

ANALIZA STANJA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI U ŠK. GODINI 2015.16.

Standard za školske knjižnice (NN 34/00)

Državni pedagoški standard za sustav osnovnoškolskog obrazovanja (NN 63/08)

Državni pedagoški standard za sustav srednjoškolskog obrazovanja (NN 63/08)

Pravilnik o reviziji i otpisu knjižnične građe (NN 21/02)

Pravilnik o zaštiti knjižnične građe (NN 52/05)

Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 28/11) i

Pravilnik o izmjenama Pravilnika o o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci (NN 16/14)

U Koprivničko-križevačkoj županiji u 2015.16 šk. godini djelovale su ukupno 34 škole - od toga 26 osnovnih i 8 srednjih. Ostale osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove u Županiji - Učenički dom Križevci Glazbena škola Alberta Štrige Križevci i Umjetnička škola Fortunat Pintarić Koprivnica nemaju knjižnice ni knjižničare (Učenički dom ima samo zbirku knjiga u knjižnom kutku), stoga nisu obuhvaćene ovom analizom.

1. BROJ UČENIKA, ODJELA, NASTAVNIKA

U šk. godini 2015.16. osnovne i srednje škole u Koprivničko-križevačkoj županiji pohađalo je ukupno 13.500 učenika raspoređenih u 755 razrednih odjela, a u školama je bilo zaposleno 1.428 nastavnika.

Osnovne škole pohađalo je 9.098 učenika, a srednje 4.402 učenika.

U prosjeku su osnovne škole imale 350 učenika, no u stvarnosti to izgleda ovako: 4 OŠ imaju manje od 100 učenika - od toga su 2 Centra za rehabilitaciju - 6 ih ima između 100 i 200 učenika, 5 ih ima između 200 i 300 učenika, 3 između 300 i 400, 2 između 400 i 500. S druge strane, 6 OŠ ima više od 600 učenika, od toga jedna između 600 i 700, 3 između 700 i 800, jedna između 800 i 900 te jedna s više od 900 učenika.

Prosjeck učenika u srednjim školama je 550, a stvarna situacija sljedeća: jedna srednja škola ima manje od 200 učenika, dvije su u skupini do 400 učenika, po jedna ima do 500, do 600, do 700 i do 800 učenika, dok jedna ima čak preko 1.000 učenika. Srednje škole imaju sve zajedno 73 usmjerenja, ili prosječno 9 usmjerenja po školi, s tim da se raspon broja usmjerenja kreće od jednog do čak 21, pri čemu polovica srednjih škola ima do 10, a polovica više od 10 usmjerenja.

Osnovne škole imale su 565 razrednih odjela - prosječno 22 po školi, i 963 nastavnika, po školi prosječno 37. U srednjim školama ukupan broj razrednih odjela je 190 ili prosječno 24 po školi, dok je nastavnika u srednjim školama ukupno 465 ili prosječno 58 po školi.

U odnosu na prethodne godine, bilježi se konstatan pad broja učenika.

Zaključak

Vrlo su velike razlike između škola s obzirom na veličinu, područje ili usmjerenja koja pokrivaju. Ove razlike su nedovoljno uvažene u propisima za zapošljavanje stručnih suradnika općenito, a osobito školskih knjižničara, od kojih se jako puno očekuje i traži, bez obzira koje veličine je škola. No, to je često nesrazmjerno uvjetima u kojima školski knjižničari

rade, odnosno, nisu realni zahtjevi koji se pred njih postavljaju u vrlo velikim školama gdje je zaposlen samo po jedan školski knjižničar, jednako kao i u školama s napola manjim brojem učenika.

2. USLUGA BIBLIOBUSA U SEOSKIM OSNOVNIM I PODRUČNIM ŠKOLAMA

Bibliobusi, kojih u Koprivničko-križevačkoj županiji djeluju dva (u Koprivnici i u Križevcima), znatno ublažavaju problem manjka knjiga u malim seoskim školama: pokrivaju sve općine u županiji - njih 20, s gotovo 50.000 stanovnika - koje nemaju općinske knjižnice.

Rad osnovnih škola u Županiji organiziran je u **92 osnovnoškolske ustanove**, tj. 26 matičnih škola ima u svom sastavu ukupno 66 područnih škola - prosječno 2,5 područne škole po jednoj centralnoj školi.

Od svih 26 osnovnih škola, njih 23 ili **85% škola u Županiji uključeno je u mrežu stajališta županijskih bibliobusa - bilo preko stajališta kod matične škole, ili preko stajališta bibliobusa kod pripadajućih područnih škola.**

Od ukupno 66 područnih škola, njih 46 ili **70% područnih škola posjećuje jedan od dva županijska bibliobusa** - što znači da učenici tih područnih škola imaju mogućnost redovitog korištenja knjižničnih usluga od samog polaska u školu, a mnogi i ranije, jer **koprivnički bibliobus posjećuje i 15 vrtića** na koprivničkom i đurđevačkom području.

Najviše stajališta uz škole ima bibliobus Knjižnice i čitaonice Fran Galović **Koprivnica koji obilazi 17 općina gdje ima stajališta uz 13 centralnih i 26 osnovnih škola**, od toga na koprivničkom području 9 centralnih i 22 područne škole ili 79%, a na đurđevačkom području 4 centralne i 4 područne škole. Bibliobus Gradske knjižnice Franjo Marković **Križevci obilazi 3 općine i šire područje grada Križevaca, gdje knjižničnu uslugu pruža u 3 centralne škole i 20 područnih škola ili 90%**, od čega je 13 područnih škola u okolici Križevaca kojima su matične škole u gradu Križevcima.

Najmanje područnih škola obuhvaćeno je bibliobusnim uslugama na đurđevačkom području, njih samo 4 od ukupno 16, ili 25%. Razlog tome je što se radi o vrlo velikom području koje obilazi samo jedan bibliobus - koprivnički, koji u svojoj satnici nema više prostora za dodavanje novih stajališta, iako za njima ima upita i interesa. Uvođenje druge smjene rada u koprivničkom bibliobusu ili osnivanje nove bibliobusne službe u Đurđevcu omogućilo bi obuhvat bibliobusima dodatnih mjesta i njihovo uvrštavanje u mrežu stajališta.

Redoviti dolazak bibliobusa u ova mala mjesta, koja nemaju drugih kulturnih ustanova u svojoj sredini, predstavlja veliki kvalitativni iskorak ne samo u radu tamošnjih škola, već općenito znatno podiže nivo kulturnog standarda života stanovnika u ovim naseljima, jer im omogućava u mjestu gdje žive redovito korištenje kvalitetnih knjižničnih usluga u svrhu informiranja, cjeloživotnog učenja, bavljenja hobijima, provođenja slobodnog vremena. Za škole jenajvažnije što **bibliobusi omogućavaju djeci mogućnost korištenja knjižnice i njenih sadržaja i usluga od najranije dobi**, i to u mjestu u kojem žive. Pokretne knjižnice **donose sadržaje za poticanje čitanja i dodatno učenje, osiguravaju nastavniciima pomoć u obradivastavnih sadržaja** kroz posudbu tematske literature, ali i kroz druge usluge bibliobusa, primjerice, **organizacijom gostovanja dječjih književnika ili predstava** za djecu, i sl.

Tim je **značajnija usluga bibliobusa u područnim školama budući da one nemaju školske knjižnice u koje bi učenici mogli dolaziti svakoga dana, kao što to mogu u matičnim školama.** Kad učenici koji su u nižim razredima, a neki već i u vrtiću, koristili bibliobus, dođu u matičnu školu, oni su već do tad stekli naviku redovitog korištenja knjižničnih usluga. Oni ne

samo da znaju što je knjižnica, čemu služi i što sve u njoj mogu naći, već se u knjižnici i dobro osjećaju, jer to okruženje poznaju i vole dolaziti u knjižnicu, ali imaju već i određena očekivanja od knjižnice, znaju što žele čitati, kakva ih teme zanimaju, što bi sve željeli u knjižnici naći.

3. ŠKOLSKI KNJIŽNIČARI U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA

U svim školama zajedno zaposlena su ukupno 83 stručna suradnika, od toga 62 u osnovnim školama - prosječno 2,3 po školi te 21 u srednjim školama - prosječno 2,6 po školi. **Trećina stručnih suradnika u svim školama, i osnovnim i srednjim, jesu školski knjižničari** koji su zaposleni u svim školama osim u jednoj osnovnoj.

Polovica osnovnih škola - njih 13 - ima zaposlene knjižničare s punom satnicom od 40 sati tjedno, dok je u srednjim školama s punom satnicom zaposleno 7 knjižničara u isto toliko škola, od njih ukupno 8. U 12 osnovnih te u jednoj srednjoj školi knjižničari rade sa satnicom od 20 sati tjedno.

Svi zaposleni školski knjižničari imaju odgovarajuće stručno formalno obrazovanje, tj. **većina su diplomirani knjižničari, osim dvoje apsolenata knjižničarstva.** Među knjižničarima je **jedna stručna suradnica školska knjižničarka - savjetnica i tri stručne suradnice školske knjižničarke - mentorice.** Knjižničari u osnovnim školama u prosjeku imaju 13 godina radnog staža, a u srednjim školama 12 godina, po čemu se može zaključiti da se velikim dijelom radi o mladim stručnim zaposlenicima.

Najveća kvalitativna promjena u radu školskih knjižnica u odnosu na razdoblje od prije desetak godina, pa i ako se pogleda unatrag dvadesetak i nešto više godina, učinjena je upravo u pogledu zapošljavanja stručnih knjižničara. Prije 25 godina, **početkom 1990-ih godina, u Županiji je bilo samo troje stručnih knjižničara**, ali u idućih 10-15 godina odobrene su satnice od 20 ili 40 sati tjedno za knjižničare u većini škola. Uslijedilo je višegodišnje razdoblje u kojem su se u knjižnicama izmjenjivali brojni nestručni zaposlenici, s obzirom da na tržištu rada nije bilo dovoljno diplomiranih knjižničara. U tom periodu bilo je potrebno puno stručne pomoći za uspostavljanje suvremenog knjižničnog poslovanja u skladu sa standardima u većini knjižnica, osobito u školama gdje su knjižničari imali satnicu po 20 sati tjedno i gdje nije bila rijetkost da se izmjeni više nestručnih osoba na radnim mjestima knjižničara i u istoj školskoj godini. Bilo je to razdoblje pročišćavanja i osvježivanja fondova kroz revizije i otpise knjižnične građe koji nerijetko nisu bili provedeni i po više desetljeća, a između ostalog informatizacijom školskih knjižnica na razini cijele županije 2005. godine uvedeno je i računalno knjižnično poslovanje u svim tad postojećim školskim knjižnicama.

Prije desetak godina, 2008. godine, stručni knjižničari zaposleni su u 100% srednjih škola te također u većini osnovnih škola. Zapošljavanjem knjižničara u Podravskom suncu **2013. godine i osnovne škole obuhvaćene su knjižničarima u potpunosti**, a u zadnjih 5 -10 godina postojeći zaposlenici koji ga još nisu imali, stekli su i formalno stručno knjižničarsko obrazovanje. Jedina škola koja trenutno još nema knjižničara jest OŠ Koprivnički Ivanec, koja djeluje kao samostalna škola od 2014.-15. školske godine, te MZO još uvijek nije odobrilo zapošljavanje knjižničara za tu školu.

4. PROSTOR I OPREMA ŠKOLSKIH KNJIŽNICA

Sve knjižnice zajedno imaju prostor od ukupno 2.122 m², ili **prosječno 62 m² po školi.**

Prostor u knjižnicama osnovnih škola iznosi 1.524 m² ili **prosječno 59 m² po školi**, a **prostor srednjoškolskih knjižnica iznosi 598 m² ili prosječno 75 m² po školi.** Od ukupno 32 postojeće knjižnice 19 ih je u prizemlju, a 15 na katovima školskih zgrada. Sve knjižnice

zajedno imaju 642 sjedećih mjesta za korisnike, od toga u osnovnim školama 423 ili prosječno 17 sjedećih mjesta po školi, a u srednjim školama 219 ili prosječno 27 sjedećih mjesta po školi.

Prema Državnom pedagoškom standardu za sustav osnovnoškolskog obrazovanja (NN 63/08), kao i prema Državnom pedagoškom standardu za sustav srednjoškolskog obrazovanja (NN 63/08), minimalan prostor za školsku knjižnicu je 60 m², plus dodatni prostor od prosječno 60 m² za programske potrebe i rad na računalima. Iz dostupnih podataka razvidno je da na prosječnoj, županijskoj razini škole ispunjavaju samo preduvjet minimalnog prostora, ali ne i ukupno propisanog prostora za školske knjižnice.

Kada umjesto prosječnog pogledamo stvarno stanje, ono je sljedeće. **jedna OŠ još uopće nema prostor za knjižnicu, kao ni jedna SŠ**, koja svoj cjelokupni knjižnični prostor dijeli s drugom školom, tj. zapravo je podstanar u prostoru druge školske knjižnice. Čak **4 školske knjižnice - 1 u SŠ i 3 u OŠ - djeluju u prostorima manjim od 25 m²**, a još **8 knjižnica u osnovnom školama ima prostore manje od 60 m²**, što znači da ukupno 41% knjižnica ne ispunjava niti minimum standarda. **Šest srednjoškolskih i 7 osnovnoškolskih knjižnica raspolažu sa 80-100 m² ili više**, što znači da u tih 13 knjižnica postoji mogućnost rasporeda svih potrebnih sadržaja koje propisuje Državni standard. U ostalih **8 knjižnica s kvadraturom 60-80m² u prostore je moguće smjestiti samo najnužnije sadržaje**, tj. većinu njihovog prostora najčešće zauzimaju police s knjižničnom građom, a vrlo malo mjesta ostaje za sjedala u čitaonici, rad na računalima, kutak za najmlađe učenike u osnovnim školama i slično, kao i za stručni rad školskoga knjižničara.

Praksa pokazuje da su **školske knjižnice u dijelu škola na neki način postale žrtve prelazaka na jednosmjenski rad**, kada se u nedostatku prostorija, a u nemogućnosti dograđivanja potrebnog prostora, pribjegavalo **prenamjeni knjižnica u učionice**, dok su pojedine knjižnice zgurane u prostore bivših ureda, spremišta ili slično. Ovu tezu potvrđuju i oscilacije u kvadraturi pojedinih knjižnica, što uzrokuje oscilacije i na županijskoj razini, gdje u zadnjih desetak godina ukupna kvadratura knjižnica naizmjenično raste i pada za pojedine godine.

Dodatni je problem što financijeri **kod projekata dogradnje škola ili izgradnje potpuno novih školskih zgrada realiziranih i u novije vrijeme također gotovo redovito zaboravljaju na knjižnice, odnosno, uopće ne uvažavaju niti važeće propise, a ni preporuke Matične službe** te dobivamo zgrade s neprimjerenim knjižnicama koje nisu u skladu sa standardima ni s potrebama - prostorno su premale, često se nalaze na katovima zgrada gdje su korisnicima nevidljive i nepristupačne, nemaju prozore, ili dijele svoj prostor s nekim drugim funkcijama, primjerice, redovnom nastavom informatike i sl. Kao dobre primjere izgradnje novih knjižnica možemo istaknuti SŠ Ivan Seljanec u Križevcima te adaptacijom dobiven prostor za knjižnicu u OŠ Kloštar Podravski, koje su kvadraturom prikladne za potrebe svojih škola, nalaze se u prizemlju i opremljene su u skladu sa standardima. Također po kvadraturi, kao i po opremi uzorna može biti knjižnica u Virju, a po kvadraturi i ona u Rasinji, samo što se one nalaze na katovima svojihškolskihzgrada.

OPREMA KNJIŽNICA vrlo je različita od knjižnice do knjižnice. Prema ocjenama samih knjižničara, u osnovnim školama najviše je knjižnica - njih 13 - koje su dobro opremljene, ali ne baš u potpunosti u skladu sa standardima - OCJENA B. Slijede knjižnice čija oprema je samo djelomično odgovarajuća - njih 9 - OCJENA C, dok knjižničari ocjenjuju 3 knjižnice kao potpuno odgovarajuće opremljene - OCJENA 3. U srednjim školama također najveći broj knjižničara dao je opremi svoje knjižnice OCJENU B, a po jedan OCJENU A i OCJENU C. Po

mišljenju samih knjižničara, i u osnovnim i u srednjim školama, niti jedna od knjižnica ne zaslužuje OCJENU D, što znači da bi njeno uređenje i opremanje bilo u potpunosti neodgovarajuće.

Prema procjenama matične službe, a temeljem uvida u stanje na terenu, ocjene su nešto drukčije. Više je knjižnica s ocjenom A - **potpuno zadovoljavajuće opremljene - ukupno 7** umjesto 4, ali ukupno je **5 knjižnica ocijenjeno kao potpuno neodgovarajuće opremljene** - umjesto niti jedne od strane knjižničara. Ocjena D od strane matične službe procijenjena je prvenstveno zbog nepostojećeg prostora za knjižnicu u dvije škole, te zbog premalih prostora koji su stoga natrpani namještajem - policama i slično te nikako ne mogu biti zadovoljavajući. Matična služba ocjenjuje više knjižnica kao **samo djelomično odgovarajuće opremljene - 12** umjesto 8, a manje knjižnica **matična služba ocjenjuje kao pretežno neodgovarajuće opremljene - 7** umjesto 13.

U srednjim školama knjižničari su dali ocjene A -1, B - 6, C -1, a ŽMS A - 1, B -3, C - 2, D -2.

Među primjerima dobro i funkcionalno uređenih knjižnica, koje su odgovarajuće kvadrature, te potpuno opremljene u skladu sa standardima i estetski uređene kako bi bile i maksimalno ugodne za boravak, mogu se navesti **knjižnice u OŠ Antun Nemčić Gostovinski u Koprivnici i knjižnica u OŠ prof. Franje Viktora Šignjara u Virju.**

Zanimljivo je da su stroži od matične službe bili knjižničari u onim knjižnicama koje imaju opremu novijeg datuma, i da upravo oni nisu do kraja zadovoljni svojim knjižnicama, iako su te knjižnice zapravo u velikoj mjeri dobro izvedene i uglavnom opremljene prema Standardima. Istovremeno, blaži od matične službe bili su knjižničari u onim knjižnicama koje nipošto ne odgovaraju standardima po svojoj kvadraturi, a shodno tome niti opremom, koja u takvim premalim prostorima nikako ne može biti odgovarajuće funkcionalna.

Zaključno se može reći da se **oprema u školskim knjižnicama obnavlja u skladu s mogućnostima, a to znači nedovoljno i presporo.** Kako bi knjižnice mogle pratiti suvremene potrebe za smještajem novih vrsta građe i pruženjem suvremenih knjižničnih usluga, i njihova oprema tome bi se trebala prilagoditi, što znači češće i redovitije obnavljati. To bi osiguralo da knjižnice i svojim estetskim, kao i funkcionalnim uređenjem prostora bude i ugodna mjesta za boravak, što bi svakako i trebale biti. Ovako, još uvijek ima knjižnice koje pomalo liče na skladišta starog namještaja, jer se u taj prostor odlaže sve što negdje drugdje u školi postane suvišno, a knjižničari su u nedostatku druge, odgovarajuće opreme prisiljeni koristiti sve što dobiju, biti inovativni i snalaziti se s onim što imaju.

Kao zajednički nazivnik uzroka ovakvoga stanja može se istaknuti pomanjkanje sredstava, ali i razumijevanja za potrebe ulaganja u svrhe proširenja i obnavljanja te opremanja prostora školskih knjižnica, kako od strane osnivača, gradova i općina, tako i od resornog Ministarstva – MZO.

Namjensko i trajno rješeno te dugoročno planirano financiranje svih potreba školskih knjižnica, kao organizacijskih i funkcionalnih cjelina unutar škola koje su od posebnog značaja za funkcioniranje škola i provođenje nastavnog programa te svih odgojno-obrazovnih zadataka u svakoj školi, jedini je naći da se školskim knjižnicama pruži trajna podrška u smislu osiguravanja osnovnih materijalnih sredstava za rad. Osim plaće knjižničara i sredstava za nabavu knjižnične građe, školske knjižnice trebaju redovita sredstva za redovito obnavljanje računalne opreme, a također i za uređenje prostora, odnosno povremenu zamjenu namještaja i druge opreme novom i funkcionalnijom, koja će služiti aktualnim potrebama.

Prikupljanjem novca za rad knjižnice kroz povremene projekte i aktivnosti mogu se samo ostvariti neka segmentarna poboljšanja i prikupiti novac za neke konkretne akcije, ali to ne može nikako biti osnovni i jedini izvor sredstava za ostvarivanje temeljnih preduvjeta za rad knjižnice, koje je i Država propisala kroz zakone, pravilnike i standarde.

5. KNJIŽNIČNI FONDOVI – STANJE I ZAŠTITA KNJIŽNIČNE GRAĐE FINANCIRANJE

Školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji u 2015./16. školskoj godini raspolagale su s ukupno 163.161 jedinicom knjižnične građe, od toga 124.028 ili prosječno 4.770 po školi u osnovnim školama, i 39.133 ili prosječno 4.892 po školi u srednjim školama. Od ukupnog broja, 120.084 jedinica u osnovnoj školi odnosi se na knjižnu građu (koja uključuje knjige i godišta periodike koja se čuvaju), što iznosi prosječno **13 jedinica po učeniku osnovne škole** - to je nešto više nego propisuje Standard koji kaže da u fondu treba biti minimalno 10 jedinica građe po učeniku. U srednjim školama knjižne građe je 38.714 jedinica ili **prosječno 9 po učeniku, iako Standard propisuje 12** jedinica po učeniku, što znači da u **srednjim školama minimum Standarda za broj knjiga u fondu na prosječnoj razini nije ostvaren**. Osnovne škole raspolažu s 3.706 jedinica neknjižne građe što je približno 0,4 jedinice na svakog učenika, dok fondovi srednjih škola posjeduju 551 jedinicu neknjižne građe, što iznosi 0,1 jedinice po učeniku. Prema Standardu, minimalan broj jedinica neknjižne građe trebao bi biti 0,5.

S obzirom da Standard propisuje kako najmanje škole moraju imati minimalno 2.500 knjiga e u fondu, treba istaknuti da **7 škola, od čega 6 osnovnih i jedna srednja, još uvijek nisu ispunile ni taj osnovni minimum – tj. imaju fondove s manje od 2.500 knjiga.**

Konstantan trend pada ukupnog broja knjiga u fondovima bilježi se od 2012., otkako su škole ostale bez ikakvih namjenskih sredstava za nabavu građe. Zadnji put je porast broj knjiga u fondovima u odnosu ne prethodnu godinu zabilježen u podacima za 2011. godinu. U odnosu na 2014. (158.650 knjiga), broj knjiga u fondovima tijekom 2015./16. smanjen je ponovo za 1.509 jedinica ili za 1% te iznosi 157.141 jedinica – od toga je 37.998 knjiga u SŠ i 119.143 u OŠ. Smanjivanje fondova direktna je posljedica premalog priljeva građe, s obzirom da se revizije i otpisi kontinuirano moraju provoditi, jer se građa troši i neminovno rashoduje, a obnova fondova je nedostatna.

Revizije i otpisi knjižnične građe provode se redovito u većini škola, u skladu s Pravilnikom o reviziji i otpisu knjižnične građe. U gotovo svim školama (22 škole) revizija je provedena u zadnjih 5 godina (2012.-2016.), a od preostale tri škole u jednoj je revizija u tijeku, a u druge dvije je u planu tijekom 2016./17., odnosno 2017./18. školske godine.

Od 34 škole, u njih 26 provodi se redovito usklađivanje financijskog stanja u knjigama inventara školske knjižnice sa stanjem u školskom knjigovodstvu (76%).

Kao glavni razlog nemogućnosti za usklađivanje stanja u knjigama inventara s knjigovodstvima u pojedinim školama navodi se manjak odgovarajućih propisa, odnosno njihova nedorečenost. Knjižnični propisi ne bave se financijskim poslovanjem, a knjigovodstveni propisi vezani za poslovanje škola s druge strane također ne obuhvaćaju niti ne razrađuju financijsko poslovanja školskih knjižnica, unutar financijskog poslovanja škole. Dostupne upute za postupanje u tom segmentu rada školskih knjižnica nastale su isključivo iskustveno, na temelju dobre prakse u pojedinim školama te je veći dio školskih knjižnica uz spomenute upute uspio postići dogovor sa svojim knjigovodstvima o usklađivanju stanja, ali još uvijek nisu u tome uspjele sve knjižnice.

Zaštitu knjižnične građe omatanjem knjiga u specijalnu namjensku foliju, u skladu s Pravilnikom o zaštiti knjižnične građe (NN 52/05), provodi 26 školskih knjižnica ili 76%.

Ustrajnom edukacijom i ukazivanjem na potrebu zaštićivanja knjižnične građe te poštivanja spomenutog Pravilnika, u posljednjih desetak godina, otkako je Pravilnik donesen, ostvaren je zapažen uspjeh i većina školskih knjižnica počela je omatati građu. U preostalima, kao glavni razlog neomatanja građe navodi se nedostatak sredstava.

6. NABAVA GRAĐE I FINANCIRANJE NABAVE

Nabava knjižnične građe, odnosno njeno financiranje, najveći su problem s kojim se već nekoliko godina suočavaju školske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji.

S obzirom na ukupan broj učenika i nastavnika koji iznosi 14.928, te prema Standardu koji kaže da minimalna nabava treba biti 0,5 – 2 knjige po učeniku i nastavniku godišnje, nabava bi trebala ukupno iznositi minimalno 7.464 knjiga za cijelu Županiju ili prosječno 219 primjeraka.

U stvarnosti, u školskim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije nabavljeno je 2015./16. šk. godine **ukupno 3.499 jedinica knjižnične građe školama**, od čega **knjiga ukupno 3.177 jedinica - 2.318 u osnovnim i 859 u srednjim školama**. Prosječno, **po školi je nabavljeno 103 jedinice građe** - 101 primjerak prosječno u osnovnim, a 109 primjeraka prosječno u srednjim školama - što je točno za **50% manje od minimuma propisanog Standardom** za školske knjižnice.

Pad u nabavi knjižne građe, kao i iznos utrošenih sredstava za nabavu bilježi se još od 2009.-10. školske godine, kada su ukinuta sva namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe - nakon što su najprije potpuno ukinuta sredstva iz Državnog proračuna, za 2009.10. ukinuta su i namjenska sredstva za nabavu knjižnične građe za školske knjižnice i iz Županijskog proračuna. Od 2009.10 do danas zadržan je trend pada sredstava za nabavu, kao i same nabave građe. U odnosu na **2008. kada je nabavljeno 6.209 knjiga i 716 jedinica ostale građe u vrijednosti od 423.045 kn**, nabava je u 2015.16. pala na **3.177 knjigu i 560 jedinica ostale građe u vrijednosti od ukupno 238.033 kn - 136.261 u OŠ, 101.772 u SŠ - što je smanjenje od gotovo 50% i u nabavi knjiga i u vrijednosti ukupne nabave**. Situacija je tim lošija ako se uzme u obzir da se **kod velikog dijela građe prinovljene u 2015.16. godini radi o darovanoj građi - tj. u osnovnim školama blizu 50% prinovljene građe su pokloni, a u srednjim školama čak 60%**. To znači da na veliki dio prinova knjižničari uopće nisu mogli utjecati, tj. fondovi školskih knjižnica nisu se obnavljali planski i u skladu s potrebama, već prihvaćajući različite darove koji mogu, ali i ne moraju biti adekvatan dio fondova školskih knjižnica.

Osobito je zabrinjavajuće što u **2015.16. nije nabavljena ni jedna nova jedinica građe u 2 škole**, a jednako je problematična i nabava **u još 5 škola koje su nabavile manje od 20 knjiga** u cijeloj školskoj godini.

Broj časopisa i novina koji se nabavljaju u školskim knjižnicama zabilježio je u 2015./16. lagani rast - 238 naslova u odnosu na 189 u odnosu na 2014. No, nakon drastičnog pada nabave periodike u školskim knjižnicama u razdoblju 2008.-2014. kada je broj nabavljene periodike pao s 402 na 189, ili za više od 50%, još uvijek se ne može govoriti o oporavku tog segmenta obnavljanja fonda i o stvarno zadovoljavajućem pokrivanju potreba korisnika.

Iako proizlazi da se **gledano prosječno po školi nabavlja 7 časopisa (6 u osnovnim, a 10 u srednjim školama)** situacija u praksi izgleda puno lošije za pojedine škole, što pokazuje činjenica da 10 OŠ te jedna SŠ – ukupno 32% škola - nabavljaju manje od 5 naslova periodike godišnje. Najveći broj škola – njih 20 ili 59% nabavlja 5-14 naslova periodike, dok ih samo 3 ili 9% nabavlja 15 ili više naslova, koliko je Standardima predviđeno kao minimalno.

Nedostatak sredstava za nabavu periodike pogotovo pogađa manje škole, koje imaju i manje raspoloživih sredstava za nabavu periodike, budući da se sredstva za nabavu periodike izdvajaju iz sredstava za materijalne troškove, koja se školama dodjeljuju temeljem kriterija broja učenika, odnosno broja razrednih odjela. Nadalje, zbog sve manjeg broja učenika koji uzimaju pretplate na dječje časopise (osobito u malim seoskim školama, gdje je stanovništvo često i slabijeg materijalnog stanja, pa su im pretplate preskupe) knjižnice često ne mogu dobiti niti besplatan primjerak kojeg su ranije dobivale, jer ih izdavači daju samo na određeni broj pretplaćenih časopisa.

Korištenje časopisa u nastavi u svrhu poticanja čitanja, koliko uvježbavanja same vještine čitanja, toliko i razvijanja navike čitanja općenito, ali i literarnog izražavanja učenika, kao i u svrhu poticanja istraživanja te širenja znanja kroz proučavanje članaka u časopisima, neobično su važni odgojno-obrazovni ciljevi, osobito u osnovnim školama. Stoga bi učenicima, kao i nastavnicima, u školskoj knjižnici trebalo biti na raspolaganju barem nekoliko primjerenih naslova časopisa koje bi mogli koristiti u nastavne svrhe, ali i u slobodno vrijeme, prema potrebama. Jednako toliko važni su za stalno stručno usavršavanje stručni časopisi namijenjeni nastavnom osoblju, kao i dnevni informativni tisak. Iako se obje zadnje navedene kategorije periodike za odrasle mogu donekle zamijeniti elektroničkim izvorima, tiskani časopisi za učenike koji tek uče koristiti periodiku, zapravo su nezamjenjivi i zbog toga bi svim školama trebala biti dostupna određena namjenska novčana sredstva upravo u svrhu redovite nabave potrebne tiskane periodike, prvenstveno za učenike.

Broj nabavljenih jedinica neknjižne građe u laganom je porastu, no, prema komentarima samih knjižničara, većinom se ovdje ne radi o kupljenoj građi, već ponajviše darovanoj, od strane korisnika ili sponzora i sl. (npr. knjižnice dobivaju na dar filmove na DVD-ima, glazbene CD-e i sl. koji nisu u izravnoj vezi s nastavnim programom, ali ih uvrštavaju u fond, kako bi obogatile ponudu za učenike, što je osobito dobrodošlo u malim školama, u seoskim sredinama, gdje ima interesa za ovim naslovima, a nema drugih mogućnosti za djecu da dođu do takve građe - to potvrđuje i zadnjih godina pojačana posudbe slične neknjižne građe iz bibliobusa u seoskim školama).

S obzirom na sve veću dostupnost audio i video građe potrebne učenicima i nastavnicima online (E-lektira, zbirka filmova za nastavu filmske kulture, baza zvučnih knjiga Hrvatske knjižnice za slijepe i sl.) ne treba ni očekivati značajniju nabavu ili povećanje nabave AV i elektroničke građe u školskim knjižnicama u idućim godinama, poglavito u situaciji pomanjkanja novca za nabavu daleko potrebnije tiskane građe, tj. knjiga, ili periodike. **Stoga bi možda upitnik o stanju knjižnica u ovom dijelu trebalo i osuvremeniti u smislu dodavanja pitanja vezanih za korištenje on-line baza podataka i broja naslova ili primjeraka korištenja građe na takav način.**

Višegodišnje nefinanciranje sustavne nabave građe za školske knjižnice vrlo je ozbiljan problem koji znatno opterećuje i otežava funkcioniranje školskih knjižnica, koji je tim veći zato što se volja za njegovo stvarno, sustavno i trajno rješavanje još ne nazire kod političkih struktura, a to se ni neće dogoditi dok se ne uvidi značaj školskih knjižnica i ne osigura redovito i plansko namjensko

financiranje nabave knjižnične građe i iz Državnog proračuna, kao i iz proračuna osnivača, gradova i županije.

Svoju obavezu financiranja nabave građe za školske knjižnice za sad u zadovoljavajućoj mjeri ispunjava jedino većina gradova kao osnivača škola, a i pojedine općine uključuju se u financiranje škola na svom području, dok MZO i županija kao osnivač većine škola, koji su po zakonu obavezni financirati školske knjižnice to uopće ne čine.

To se može zorno vidjeti iz podataka o izvorima financiranja nabave knjižnične građe u 2015./16. školskoj godini:

- u osnovnim školama u ukupnom iznosu vrijednosti nabave od 136.261 kn sudjelovali su
 - o gradovi i općine - s 40% - 55.180 kn
 - o sponzori-donacije - s 29% - 39.958 kn
 - o redovna sredstva škola - sa 17% - 22.844 kn
 - o akcije škole - knjižnice - s 10% - 14.616 kn
 - o ostalo - 3% - 3.755 kn
 - o MZO - 1% - 1.500 kn - u dvije škole - OŠ Koprivnički Ivanec i OŠ V. Nazor
- u srednjim školama u ukupnom iznosu vrijednosti od 101.772 kn sudjelovali su
 - o sponzori - donacije - s 52% - 68.632 kn
 - o redovna sredstva škole - sa 40% - 28.699 kn
 - o akcije škole - knjižnice - s 8% - 5.625 kn

Pojedinačnim akcijama u školama, prikupljanjem sredstava preko različitih projekata, od sponzora ili od samih učenika, problem se može malo ublažiti, što neke škole i uspijevaju, ali sustavno i trajno ipak se nabava građe ne može riješiti na taj način, pogotovo ne za sve škole. Situacija je vrlo zabrinjavajuća, tim više što sad već traje više godina, a svake je godine stanje sve teže i sve gore.

7. OBRADA GRAĐE I INFORMATIZACIJA KNJIŽNIČNOG POSLOVANJA

Računalni program za knjižnično poslovanje METEL.win nabavljen je sredstvima osnivača škola, Koprivničko-križevačke županije i Grada Koprivnice, šk. godine 2005.-06. za sve školske knjižnice koje su tada imale zaposlene knjižničare. U idućim godinama, kako su se zapošljavali stručni školski knjižničari, osnivači su nabavili program i za njih, tako da su **od 2014. godine sve školske knjižnice pokrivene programom METEL.win**, osim nove škole u Koprivničkom Ivancu koje je 2016. nabavila program, ali se u njemu još ne radi jer nema knjižničara.

Zahvaljujući informatizaciji, sve školske knjižnice dobile su još prije 12 godina mogućnost **računalne obrade građe u skladu s knjižničnim standardima te mogućnost preuzimanja podataka** o već obrađenoj knjižničnoj građi u drugim knjižnicama. Sva građa se **klasificira, katalogizira, inventarizira i signira** u skladu s međunarodnim knjižničnim propisima te je **računalno pretraživa po različitim kriterijima - po autoru, naslovu, predmetu, klasifikacijskoj oznaci** itd.

U 2015.-16. školskoj godini u računalni program Metel uneseno je 63.555 ID-ova, odnosno upisano je ukupno 139.644 jedinica građe, od toga 103.517 jedinica u OŠ i 36.127 jedinica u SŠ. Prema procjenama samih knjižničara, u programu Metel obrađeno je **94% građe u srednjim školama i 83% građe u osnovnim školama**.

U 16 OŠ i 7 SŠ baze podataka o građi školskih knjižnica dostupne su online, preko web stranica škola. Jedan od najvažnijih zadataka školskih knjižničara u preostalih 9 škola koji svojim

korisnicima to još nisu omogućili također je učiniti svoje baze podataka o građi što prije dostupne online.

8. TEHNIČKA OPREMLJENOST U ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA, INTERNET

Školske knjižnice u Županiji raspolažu s ukupno 112 računala, od čega je učenicima namijenjeno njih 75. U odnosu na prethodnu, 2014. godinu, broj računala je smanjen za 3 uređaja, što je samo još jedan pokazatelj da se ovom segmentu rada školskih knjižnica ne posvećuje dovoljno pozornosti od strane osnivača i financijara, tj. da nema dovoljno sredstava za računalno opremanje knjižnica.

Prosječno na svaku školu dolaze samo po 3 računala. Ako znamo da je po jedno od njih u svakoj knjižnici namijenjeno za knjižnično poslovanje, znači da su prosječno samo po dva namijenjena za korištenje učenicima. Nešto je bolja situacija **u srednjim školama, koje imaju prosječno 5 računala** po knjižnici, dok ih u **osnovnim školama ima prosječno samo 2,6 po knjižnici.** Ipak, još uvijek ima knjižnica gdje učenici uopće nemaju pristup računalima, već samo knjižničar koristi računalo (1 SŠ i 5 OŠ - od toga je jedno nova škola koja još nema ni prostor ni opremu ni knjižničara). Većinom su knjižnice bez računala za učenike smještene u premalim prostorima, gdje nema fizičke mogućnosti za smještanje dodatnih računala, ili u školama gdje se za potrebe učenika koriste računala u drugim prostorima u školi.

Sve knjižnice imaju pristup internetu, što je standard ostvaren još prije nekoliko godina, ali ima situacija da taj pristup nije svugdje omogućen i učenicima u knjižnicama - u 9 osnovnih te u jednoj srednjoj školi. Čak i ako u knjižnicama postoje računala namijenjena za korištenje učenicima, stav je pojedinih škola (ravnatelja!) da internet za učenike ni ne treba biti dostupan u knjižnici, jer ga za potrebe nastave mogu koristiti npr. u informatičkoj učionici.

Od ostale opreme, u školskim knjižnicama nalazi se ukupno **34 pisača, 12 skenera, 7 fotokopirnih aparata, 14 LCD projektor, 22 TV prijemnika, 20 foto-aparata.** Odgovarajućom svoju tehničku opremu smatraju knjižničari u 24 škole, a među njima svi knjižničari u srednjim školama, dok u 10 osnovnih škola knjižničari smatraju da im je oprema zastarjela ili loša. Ukupno 15 knjižničara smatra da im još uvijek nedostaje nešto od opreme u knjižnici, ili je oprema količinski nedostatna.

9. INFORMACIJSKO OPISMENJAVANJE I AKTIVNOST KNJIŽNICE NA MREŽI

U osnovnim školama, programe Knjižnično-informacijskog odgoja i obrazovanja kao dio ukupnog godišnjeg plana rada, odnosno kurikulumu škole, ima 16 škola, dok 5 knjižnica ima razrađen svoj poseban program KIO, ali koji nije uvršten u školske dokumente. Dio osnovnoškolskih knjižnica, njih 4, neke aktivnosti KIO ima samo uvrštene u redovni program rada školskoga knjižničara.

Kod srednjih škola ne postoji obavezan KIO pa taj program ne može ni biti dio školskog plana i programa rada. Stoga 3 srednje škole imaju posebno razrađen program KIO kao dokument školske knjižnice, a 5 škola ima aktivnosti KIO uvrštene u programa rada knjižničara.

Različite aktivnosti informacijskog opismenjavanja provode se u većini knjižnica kombinacijm različitih oblika rada - u 28 knjižnica individualno, u 27 knjižnica organiziranim grupnim posjetima cijelih razreda, u 25 knjižnica kroz povremene grupne edukacije, u 22 škole edukacijom kroz projektnu nastavu, a pri tome su u 19 škola ovim aktivnostima obuhvaćeni svi razredi, dok su u 9 škola uz učenike i obuhvaćeni i svi nastavnici.

Većina knjižnica - u 22 OŠ i 7 SŠ , ili u **85% knjižnica, postoje podstranice knjižnica na web stranicama škola. Pojedine knjižnice koriste za komunikaciju s korisnicima i društvenu mrežu Facebook - ali ipak manji broj - svega 6, od toga 4 srednjoškolske 2 osnovnoškolske.**

10. STATISTIKA O POSLOVANJU KNJIŽNICA

U školske knjižnice u 2015./16. bilo je upisano ukupno 12.726 korisnika - od toga 11.235 učenika, 1.162 nastavnika i 329 ostalih korisnika. Knjižnice su zabilježile 51.831 posjetu, od toga u SŠ 42.015 ili dnevno prosječno 29 posjeta u SŠ i 104.493 posjeta u OŠ ili 28 prosječno dnevno. Ukupno je posuđeno 87.333 jedinica građe, od toga 16.481 u SŠ ili 13 prosječno dnevno, te u OŠ 70.852 ili 20 prosječno dnevno.

U školskim knjižnicama ili u njenoj organizaciji održano je ukupno 2.085 programa - 365 u SŠ i 1.720 u OŠ, odgovoreno je na ukupno 1.736 upita na različite teme - 320 u SŠ i 1.416 u OŠ. Računala su korištena u knjižnicama ukupno 12.508 puta, 4.187 u SŠ i 8.321 u OŠ, a internet se koristio ukupno 11.833 puta, od toga 4.396 u SŠ i 7.437 u OŠ.

Iz velikih odstupanja u rezultatima koje su iskazane po pojedinim školama, može se zaključiti da statistički pokazatelji nisu u svim knjižnicama vođeni na ujednačeni način. Stoga je u ovom području potrebna dodatna edukacija i ujednačavanje metodologije vođenja kako bi se dobili točniji i međusobno usporedivi podaci o poslovanju školskih knjižnica.

SAŽETAK

Pozitivni naglasci:

- Od 2013. sve školske knjižnice osnovnih i srednjih škola u KKŽ po prvi put imaju odobrenu satnicu i zaposlene knjižničare na 20 ili 40 sati tjedno. (*Izuzetak nova OŠ u Kopr. Ivancu, počela radom u šk. godini 2014./15.*)
- Od 2014. svi školski knjižničari imaju odgovarajuću stručnu spremu (= dipl. knjižničar; odnosno, u 2015./16. dvoje je apsolventata knjižničarstva uz rad, od ukupno 30).
- Sve postojeće knjižnice imaju računalni program Metel.win, a također ga je 2016. nabavila i nova škola OŠ Koprivnički Ivanec

Negativni trendovi:

- Pad nabave sredstava za građu (bilježi se stalni pad od 2010. do danas, za koje vrijeme su se sredstva za nabavu smanjila 50%), kao i pad nabave knjiga i časopisa.
- Pad nabave odražava se od 2012. i na opći pad broja knjiga u fondovima.
- Osobito je pala nabava periodike - za 53% u odnosu na 2008. Iako razlog može biti i online dostupnost informacija, glavni je uzrok ipak manjak sredstava.
- Kvadratura i oprema knjižnica u odnosu na 2014. ostala je ista i još je uvijek manjkav segment, nužna su poboljšanja. Samo 13 škola (38%) ima knjižnice koje su opremljene odgovarajuće i u skladu sa Standardom.
- Jedna škola još nema svoju knjižnicu, već dijeli prostor s drugom školom, a 20 škola (60%) ima manje ili više neodgovarajuću, nedostatnu ili zastarjelu opremu.
- Nova škola u Koprivničkom Ivancu tek treba urediti knjižnicu (planira se graditi nova škola, jer u postojećoj zgradi nema slobodnog prostora za knjižnicu).
- Broj učenika u Županiji opada.

Koprivnica, 14.3.2017.

Ljiljana Vugrinec, prof. knjižničarska savjetnica
voditeljica Županijske matične službe
Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica